

ZAIF ESHITUVCHI BOLALARDA AUTIZM SINDROMINING BIRGA KELISHI. BUNDAY BOLALARGA KOMMUNIKATIV VA IJTIMOIIY MOSLASHUVDA KO'MAKLASHISH

Nurboboyeva Xilola Abdujabbarovna

Aliyarova Sevara Aliyarovna

*Surxondaryo viloyati 122-Alohida ta'lim ehtiyojlari
bo'lgan bolalar maktabi oqituvchilari*

Аннотация: В данной статье рассказывается о синдроме аутизма у детей с нарушением слуха и оказывается эмоциональная, социальная, образовательная, методическая поддержка детям со столь сложной инвалидностью. Приводятся некоторые сведения об их адаптации в обществе и процессе инклюзивного образования.

Ключевые слова: синдром аутизма, ребенок с нарушением слуха, коммуникативная поддержка, мультидисциплинарная команда.

Abstract: This article talks about Autism syndrome in children with hearing loss and providing emotional, social, educational, methodical support to children with such a complex disability. Some information about their adaptation to society and the process of inclusive education is provided.

Key words: Autism syndrome, Hearing impaired child, Communicative support, Multidisciplinary team.

Anostatsiya: Ushbu maqolada Eshitishda nuqdoni bor bolalarda uchraydigan Autizm sindromi va bunday murakkab nuqsonli bolalarga hissiy, ijtimoiy, ta'limiy, metodik yordam ko'rsatish haqida so'z boradi. Ularni jamiyatga moslashtirish va inklyuziv ta'lim jarayoni haqida ayrim ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Autizm sindromi, Zaif eshitivchi bola, Kommunikativ yordam, Multidisipliner jamoa.

KIRISH

Eshitishda nuqsoni bor bolalar kimlar? Ularning turlari.

Avvalo eshitish buzilishining turlari maqolani yanada yaxshiroq yoritib berishimiz uchun juda muhim! Oddiy insonlardan farqli eshitish qobiliyatisiz tug'ilgan yoki keyinchalik bu qobiliyatni ayrim sabablarga ko'ra yo'qotgan insonlar aqliy va sensor rivojida ham eng katta sabab eshitish bilan bog'liqdir. Bular,

1. Eshitish qobiliyatining yo'qolishi: Eshitish qobiliyatining yo'qolishi tashqi yoki o'rta quloqdagi ichki quloqqa tovush o'tishiga xalaqit beradigan muammolar natijasida yuzaga keladi. Sabablari quloq infeksiyalari, quloq mumi tiqilib qolishi yoki quloq kanali yoki quloq pardasi bilan bog'liq muammolar bo'lishi mumkin.

2. Sensorial eshitish buzilishi: ichki quloq (koklea) yoki eshitish nervi shikastlanganda sensorinöral eshitish halok bo'ladi. Bu tur ko'pincha doimiy bo'lib,

genetik omillar, baland shovqin ta'siri, ba'zi dori-darmonlar yoki boshqa tibbiy sharoitlardan kelib chiqishi mumkin.

3. Aralash eshitish halokati: bu o'tkazuvchan va sensorinöral eshitish qobiliyatining yo'qolishi. Bu tashqi / o'rta quloq va ichki quloq yoki eshitish nervi muammolarni o'z ichiga oladi.

4. Eshitish neyropatiya spektrining buzilishi: Bu tashqi va o'rta quloq normal faoliyat ko'rsatsa ham, ichki quloqdan miyaga tovush to'g'ri uzatilmaydigan holat. Bu turli xil eshitish muammolariga, jumladan nutqni idrok etish bilan bog'liq muammolarga olib kelishi mumkin.

5. Eshitishni qayta ishlashning markaziy buzilishi - an'anaviy eshitish qobiliyatini yo'qotish emas, balki markaziy asab tizimida eshitish ma'lumotlarini qayta ishlashda qiyinchiliklarni o'z ichiga oladi. Markaziy eshitish jarayoning buzilishi bilan og'rigan bolalar shovqinli muhitda nutqni tushunish yoki murakkab eshitish ko'rsatmalariga rioya qilishda muammolarga duch kelishi mumkin.

6. Bir tomonlama eshitish qobiliyati: Bir quloqda bir tomonlama eshitish qobiliyati yo'qoladi, ikkinchi quloq esa normal eshitishga ega. Bu turli sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin, jumladan genetik omillar, infeksiyalar yoki travma. Texnik sabablar (quloq eshitish shoxpardasiga ziyon yetishi, avtohalokatlar va tashqi mexanik omil)

7. Progressiv eshitish holati: - Ba'zi bolalarda vaqt o'tishi bilan eshitish qobiliyati asta-sekin yomonlashishi mumkin. Bu genetik sharoitlar, muayyan tibbiy muolajalar yoki boshqa omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

8. O'zgaruvchan eshitish qobiliyati:- Vaqt o'tishi bilan og'irlik darajasi o'zgarib turadigan eshitish qobiliyatining yo'qolishi o'zgaruvchan eshitish qobiliyatini tavsiflaydi. Bu surunkali quloq infeksiyalari kabi holatlarga bog'liq bo'lishi mumkin.

9. Gapirishni boshlashdan oldingi va keyingi eshitish qobiliyatining yo'qolishi: Eshitishning til oldidan kamayishi til rivojlanishidan oldin sodir bo'lsa, keyinchalik (postlingual) eshitish qobiliyati bola tilni o'zlashtirgandan keyin sodir bo'ladi. Boshlanish vaqti til rivojlanishi va ta'lim strategiyalariga ta'sir qilishi mumkin.

10. Eshitish qobiliyatini yo'qotish darajalari: Eshitish qobiliyatini yo'qotish ko'pincha engildan chuqurgacha bo'lgan darajalarga bo'linadi. Eshitish qobiliyatining engil va o'rtacha yo'qolishi nutqni tushunishga imkon beradi, og'ir va chuqur yo'qotishlar esa eshitish apparatlari yoki koxlear implantlar kabi kuchaytiruvchi qurilmalarni talab qilishi mumkin.

Har bir bolaning eshitish qobiliyatining buzilishi tajribasi o'ziga xosdir va pedagogic, psixalogik, ijtimoiy aralashuvlar ularning o'ziga xos ehtiyojlari va sharoitlariga moslashtirilishi kerak. Eshitish skriningi va keng qamrovli baholash orqali erta aniqlash tegishli yordam uchun juda muhimdir. Eshitish inson hayotida juda muhim ro'lni bajaradi. Bu eng birinchi spektor muammo hisoblansada bu bilan birga bolalarda murakkab nuqsonlar ham bo'lishi mumkin. Bunday kasalliklar turlicha bo'lib, sindromlar, psixalogik buzilishlar shular sirasiga kiradi.

Bulardan biri Autizm sindromi. Tadqiqotlarga ko'ra Autizm sindromi eshitishda nuqsoni bor bolalarda ham uchraydi. Xo'sh, bu nima degani?

Eshitish qobiliyati zaif bolalarda Autizm Spektrining Buzilishi-ASB bo'lishi mumkin, ammo eshitish qobiliyati zaif bolalarning hammasi ham ASBga ega emas. Bu ikkala holat bir-biridan farq qiladi. Shu bilan birga, umumiy aholiga nisbatan eshitish qobiliyati zaif bolalar orasida ASB tarqalishining ko'payishi kuzatilmoqda. Bu erda ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi asosiy fikrlar:

Birgalikda sodir bo'lish: - Ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eshitish qobiliyati zaif bo'lgan bolalarda eshitish muammosi bo'lmaganlarga qaraganda ASD ehtimoli yuqori. Birgalikda yuzaga kelishi sababi natijani anglatmaydi va ikkala shart o'rtasidagi munosabatlar murakkab. Bir-biriga mos keladigan alomatlar:- ASB ham, eshitish qobiliyatining buzilishi ham aloqa muammolarini o'z ichiga olishi mumkin, ammo bu qiyinchiliklarning tabiati farq qiladi. ASB, birinchi navbatda, ijtimoiy muloqot va o'zaro ta'sirdagi qiyinchiliklar bilan tavsiflanadi, eshitish qobiliyatining buzilishi esa eshitish va eshitish ma'lumotlarini qayta ishlashda qiyinchiliklarga bog'liq.

Kechiktirilgan tashxis:- Eshitish qobiliyatining buzilishi ba'zan ASB tashxisini murakkablashtirishi mumkin. Bir-biriga o'xshash alomatlar eshitish qobiliyati zaif bolalarda autizmni kechiktirishga olib kelishi mumkin.

Sezgilarni qayta ishlash bilan bog'liq muammolar: - Sensorni qayta ishlash muammolari ikkala holatda ham keng tarqalgan. Eshitish qobiliyati zaif bolalar eshitish ma'lumotlarini qayta ishlashda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin, ASB bilan og'rigan bolalar ko'pincha turli xil darajalarda sezgirlikka ega.

Aloqa strategiyalari:- ASB bilan og'rigan eshitish qobiliyati zaif bolalar har ikkala shartga javob beradigan noyob muloqot strategiyalarini talab qilishi mumkin. Bu imo-ishora tili, yordamchi qurilmalar va ijtimoiy muloqot ko'nikmalariga qaratilgan aralashuvlarni o'z ichiga olishi mumkin.

Individual farqlar: - Har bir bola o'ziga xosdir va ASB va eshitish qobiliyatining buzilishining namoyon bo'lishi juda katta farq qiladi. Ba'zilar aniqroq qiyinchiliklarni ko'rsatishi mumkin, boshqalari esa ma'lum sohalarda kuchli tomonlarini ko'rsatishi mumkin.

Erta aralashuv:- Eshitish buzilishi va ASB uchun erta aralashuv juda muhimdir. Erta tashxis qo'yish va tegishli choralar, jumladan, nutq terapiyasi, imo-ishora tilini o'rgatish va ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish natijalarni sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

Yordamchi texnologiyalar: - Eshitish asboblari yoki koxlear implantlar kabi yordamchi texnologiyalar eshitish qobiliyati zaif bolalarning ASB bo'lgan yoki bo'lmagan holda muloqot qilish qobiliyatini oshirishi mumkin.

Oilaviy yordam: - Oilalarning qo'llab-quvvatlashi va ta'lim berishi muhim ahamiyatga ega. Ikkala shart bilan bog'liq noyob ehtiyojlar va muammolarni tushunish

oilalarga o'z farzandlarini yaxshiroq himoya qilish va tegishli xizmatlardan foydalanish imkonini beradi.

Ko'p tarmoqli yondashuv: - Eshitish qobiliyati va ASB bilan og'rigan bolalarning ehtiyojlarini qondirish ko'pincha audiologlar, defektologlar, o'qituvchilar va rivojlanish bo'yicha mutaxassislarni o'z ichiga olgan "multidisipliner jamo"ni talab qiladi.

Xulosa: Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, eshitish qobiliyatining buzilishi va ASB birgalikda paydo bo'lishi mumkin, ammo eshitish qobiliyati zaif bolalarning hammasi ham autizmga ega emas. Erta va keng qamrovli baholash, maqsadli tadbirlar bilan bir qatorda, ikkala shartli bolalarning rivojlanishi va farovonligini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi. Autizm spektrining buzilishi va eshitish qobiliyati buzilgan bolalarni qo'llab-quvvatlash ularning noyob ehtiyojlarini qondiradigan moslashtirilgan va hamkorlikdagi yondashuvni talab qiladi.

Muloqot va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash uchun imkon qadar erta aralashuv strategiyalarini boshlash kerak. Ular bilan muloqot ko'nikmalarini oshirish uchun imo-ishora tili, kuchaytiruvchi va muqobil aloqa qurilmalari va nutq terapiyasi kabi muloqot strategiyalaridan foydalanish zarur. ASB va eshitish qobiliyati zaif bolalarga atrof-muhitni tushunish va boshqarishga yordam berish uchun vizual qo'llab-quvvatlashni, jumladan vizual jadvallarni, ijtimoiy hikoyalarni va ko'rgazmali qo'llanmalarni amalda qo'llash ahamiyatli. Ularning hissiy ehtiyojlarini qondiradigan sezgir muhitlarni yaratish, yoritish, shovqin darajasi va vizual chalgitish kabi omillarni ko'rib chiqib, eshitish vositalari yoki koxlear implantlar kabi yordamchi texnologiyalarni o'rganish va bolaning eshitish ma'lumotlariga kirishini maksimal darajada oshirish juda juda muhim. Bunday bolalarning individual ehtiyojlariga moslashtirilgan ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish, unga navbat berish, almashish va tegishli ijtimoiy xatti-harakatlarni o'rgatish va mashq qilish kerak. Bundan tashqari eng birinchi navbatda individuallashtirilgan ta'lim rejasi ishlab chiqish, Bolaning o'ziga xos talablariga javob beradigan maqsadlar, turar joy va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini ko'rsatish kerak. Bunda yordamchi vosita sifatida tengdoshlarning qo'llab-quvvatlash va ularga bolani qo'shish, qo'llab-quvvatlash va inklyuziyani rag'batlantirish. Ijtimoiy vaziyatlarda yordam va tushunishni ta'minlay oladigan neyrotipik tengdoshlar bilan ijobiy munosabatlarni rivojlantirishdan foydalanamiz. Yana imkon qadar Ota-onalarni aralashuv jarayoniga jalb qilish va bolasini uyda qanday qo'llab-quvvatlash bo'yicha treninglar o'tkazish. Bunga aloqa strategiyalarini kuchaytirish va hissiy jihatdan qulay uy muhitini yaratish ham kiradi.

Esda tutish lozimki, har bir bola o'ziga xosdir va strategiyalar ularning shaxsiy kuchli tomonlari va qiyinchiliklariga mos kelishi kerak. Mutaxassislar, o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasidagi doimiy muloqot va hamkorlik ASB va eshitish qobiliyati zaif bolalarga samarali yordam ko'rsatishning kalitidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1) Деятельность руководителя образовательной организации при включении обучающихся с ограниченными возможностями здоровья и детей-инвалидов в образовательное пространство: методические материалы для руководителей образовательных организаций (серия: «Инклюзивное образование детей-инвалидов в общеобразовательных организациях») / С.В. Алехина; Е.Н. Кутепова; Т.Ю. Сунько, Е.В. Самсонова. – М.: ГБОУ ВПО МГПУ, 2014. – 147 с. http://sch1411.mskobr.ru/files/inklyuzivnoe_obuchenie.pdf
- 2) Захарова Е. В. Психолого-педагогическое сопровождение семей, воспитывающих детей с аутизмом // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии. 2014. №45. С.123-131
- 3) Карвасарская И.Б. Психологическая помощь семье с аутичным ребенком // Коррекционная педагогика, специальная психология. Курск: Курск. гос. ун-т, 2003. – 271 с.
- 4) Линч Дебра. Прикладной анализ поведения: Методики инклюзии учащихся с РАС / Дебра Линч. – М.: Оперант, 2015 – 176 с.
- 5) Мелешкевич, Эрц: Особые дети. Введение в прикладной анализ поведения. – Изд-во Бахрах-М, 2015 г. – 208 с
- 6) Морозов С.А.. Основы диагностики и коррекции расстройств аутистического спектра: учебно-методическое пособие / С.А. Морозов. – М., 2014 – 448 с.
- 7) Никольская О.С. Аутичный ребенок. Пути помощи / Никольская О.С., Баенская Е.Р., Либлинг М.М -- М.: Теревинф, 1997. – 227 с
- 8) Никольская О.С. Специальный Федеральный государственный образовательный стандарт начального образования детей с расстройствами аутистического спектра: проект / О.С. Никольская. – М.: Просвещение, 2013. – 29 с.
- 9) Обучение детей с расстройствами аутистического спектра. Методические рекомендации для педагогов и специалистов сопровождения основной школы / Отв. ред. С.В. Алехина // Под общ. ред. Н.Я. Семаго. — М.: МГППУ, 2012. — 80 с.
- 10) Семенова Л.М., Мишина Е.А. Психолого-педагогическое сопровождение семей, имеющих детей с расстройствами аутистического спектра // Вестник Здоровье и образование в XXI веке. 2015. № 9 С.9-12. [URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/psihologopedagogicheskoe-soprovozhdenie-semey-imeyuschih-detey-s-rasstroystvami-autisticheskogo-spektra#ixzz4GwGF0la6>]